

INITIATION THROUGH DREAMS AND PLAY: MIRCEA CĂRTĂRESCU VS. LEWIS CARROLL

Andreea SÂNCELEAN

"Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: Romanian author Mircea Cărtărescu's prose is characterized by a strong romantic core that is moulded through postmodern techniques and enriched by surrealist elements in order to create worlds dominated by dreams and imagination. Added to these, there can be identified certain mechanisms and motifs specific to the two worlds created by Lewis Carroll in Alice's Adventures in Wonderland and Through the Looking-Glass and What Alice Found There, on which the present paper focuses.

*Thus, we will analyse Cărtărescu's novel *Travesti* (1994) and the short story *REM* from the volume *Visul* (1989), comparing them to the two Alice books and focusing on identifying similar mechanisms like the power of dreams and play, the one of language etc., and motifs like the one of doubles/ couples, of the mirror, of childhood etc.*

Keywords: initiation, dreams, play, doubles, childhood, reality

Proza lui Mircea Cărtărescu, de la nuvelele cuprinse în *Visul* (1989) până la romanul *Orbitor*, cu cele trei volume *Aripa stângă* (1996), *Corpul* (2002) și *Aripa dreaptă* (2007), este, în opinia lui Carmen Mușat, „un amalgam inedit de tehnici și procedee postmoderniste aplicate asupra unei substanțe (tematice, temperamentale, senzoriale) de factură preponderent romantică”¹, căroră li se adaugă și elemente suprarealiste². În contextul acestei țesături specifică nuvelor și romanelor sale, își fac loc aproape inevitabil intertextualitatea, prin preluări din Eminescu, Pușkin³ sau Georg Trakl, precum și împrumutarea unor motive din universurile create de Kafka și Borges (labirintul)⁴, Poe și Hoffman (dublul)⁵ etc. Aceștia li se adaugă și preluarea unor mecanisme și motive specifice celor două lumi create de Lewis Carroll în *Aventurile lui Alice în Țara Minunilor* și *Aventurile lui Alice din Țara din Oglindă*, firească, oarecum, dacă luăm în considerare că însuși Cărtărescu îl consideră pe scriitorul britanic un precursor al postmodernismului în studiul său *Postmodernismul românesc*, acesta fiind, de asemenea, revendicat de suprarealiști⁶ și puternic influențat de literatura romantică⁷.

¹ Carmen Mușat, *Strategiile subversiunii. Incursiuni în proza postmodernă*, Editura Cartea Românească, București, 2008, p. 341.

² Eugen Simion (coord.), *Dicționar general al literaturii române*, Vol. C/D, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004, pp. 153-154.

³ Carmen Mușat, *op. cit.*, p. 341.

⁴ Geo Vasile, *De veghe în lanul de proză. De la Mircea Eliade la Mircea Cărtărescu*, Editura Lumen, Iași, 2009, p. 184.

⁵ Carmen Mușat, *op. cit.*, pp. 343-344.

⁶ André Breton, *Anthology of Black Humour*, traducere și prefață de Mark Polizzotti, City Lights Books, San Francisco, 1997, p. 104.

⁷ Morton N. Cohen, *Lewis Carroll. A Biography*, Vintage Books, New York, 1996, p. 106.

Astfel, următoarele pagini vor fi dedicate studiului comparativ al celor două cărți *Alice* și a două din textele în proză ale scriitorului român: *REM*, povestire din volumul *Visul*, care are, mai degrabă, dimensiunile și construcția unui microman, și romanul *Travesti* (1994), pe care le considerăm reprezentative în acest sens atât datorită dimensiunilor și construcției asemănătoare celor două romane ale lui Carroll, cât și datorită punților de legătură ce pot fi stabilite între acestea.

În primul rând, pornind pe urmele scriitorilor romantici, ambii prozatori manifestă o preferință pentru vârsta copilăriei (de care se folosesc pentru a accesa dimensiuni insolite), iar în cazul lui Cărtărescu putem vorbi, în plus, și de o preferință a vârstei adolescenței în *Travesti* (apropiată de cea a copilăriei prin forța imaginativă ce o caracterizează⁸), în detrimentul celei a maturității, cei doi considerând copilul ca având puterea imaginativă și deschiderea, neperversitate încă de lumea materială, de transformările biologice și de influența socială, de a accesa planuri superioare celui concret, în ființa sa împletindu-se simplitatea și complexitatea, candoarea și puterea de visare. În același context, de menționat este faptul că ambii scriitori aleg vara ca anotimp specific copilăriei (întâmplările din tabăra de la Budila din *Travesti* și cele prin care trece Nana la tanti Aura în *REM* au loc în acest anotimp, la fel ca acțiunea din prima carte *Alice*), în timp ce iarna este specifică vârstei maturității (scriitorul din primul roman al lui Cărtărescu și Nana ajunsă la vârsta de 35 de ani din al doilea își amintesc aceste întâmplări pe timp de iarnă, asemenea acțiunii din a doua carte *Alice*, mult mai plină de nostalgie și mai intelectualizată decât prima).

Astfel, scriitorul din *Travesti*, care, ajuns la maturitate, își amintește momentele petrecute în adolescență în tabăra de la Budila, afirmă, văzându-și în oglindă „silueta chircită, patetică, a fostului visător”⁹, „Maturitatea mă chinuie și mă scârbește”¹⁰, simțind că la 17 ani era „ca un cavaler fără pată și prihană”¹¹. Însă, în ciuda acestei priviri înapoi plină de nostalgie, adolescentul, la rândul său, aflat în mijlocul colegilor, îi privește dezgustat, simțind, în același timp, și o chemare lăuntrică de a li se alătura, opunându-le, însă, imaginea unor fetițe din ciclul primar care „se țineau deoparte, îmbrăcate frumos și bine-bine pieptănate, șoptindu-și mereu câte ceva la ureche și râzând. Îmi plăceau atât de mult fetițele astea de nouă sau zece ani, grațioase ca desenate cu penița [...]”¹², ajungând să se întrebe îndurerat, privind lascivitatea celor mai mari: “De ce trebuiau să cadă? De ce măcar unele nu puteau să rămână mereu așa, naive, grațioase și senine? Căci numai ființa lor cunoștea minunea asta: corpul care se confundă perfect cu sufletul. De ce, pe când viermele hidos devine future, fetițele, fluturi gingași, trebuiau să se preschimbe în larve păroase, preocreatoare și rapace? [...] Da, Toate aveau să ajungă într-un pat, un pat nupțial, dar care n-avea să fie decât, travestit, catafalcul”¹³. Este aproape ca și cum l-am auzi vorbind pe Lewis Carroll, care a avut atât de multe prietene fetițe și de care s-a distanțat odată cu maturizarea acestora și, mai ales, după căsătoria lor, ajungând să se emoționeze de fiecare dată, însă, când, în ultima parte a vieții, primea câte o

⁸ Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, Vol. II, Editura Fundației PRO, București, 2003, p. 368.

⁹ Mircea Cărtărescu, *Travesti*, Ediția a 3-a, Editura Humanitas, București, 2004, p. 74.

¹⁰ *Ibidem*, p. 72.

¹¹ *Ibidem*, p. 9.

¹² *Ibidem*, p. 105.

¹³ *Ibidem*, p. 106.

scrisoare plină de afecțiune de la una dintre acestea¹⁴, căci, foarte posibil, asemenea lui Cărtărescu, acesta ar fi afirmat “Sunt încă un copil rătăcit în lume”¹⁵.

Mai mult, asemenea scriitorului britanic, Cărtărescu alege drept personaj principal al unuia dintre cele mai bune dintre textele sale de proză, *REM*, o fetiță care nu împlinise încă 12 ani, vârstă a ieșirii din copilărie (căci atunci are prima menstră), care are darul de a descoperi, prin intermediul visului și al jocului, un tărâm unde se află Totul. Legăturile dintre Nana (Svetlana) și Alice sunt multiple, pornind de la aspecte mai puțin importante cum ar fi faptul că ambele sunt foarte pofticioase, aspect care pe eroina lui Carroll o marchează profund, sau că Nana este însoțită în unele din aventurile sale de pisica Gigi, la fel cum Alice e însoțită de amintirea pisicii sale de acasă, Dinah, sau de Pisica de Cheshire în Țara Minunilor, iar, atunci când are visele inițiatice, eroina lui Cărtărescu poartă o pijama cu iepurași, amintind de Iepurele Alb care o atrage pe Alice în Țara Minunilor.

Dincolo de acestea, însă, cele două fetițe nu sunt doar de vârste apropiate, dar Nana manifestă aceeași curiozitate și fascinație pentru ceea ce ar putea descoperi prin vis și joc ca și Alice, fiind una dintre pușinii privilegiați care pot pătrunde în dimensiunea REM-ului și considerând, ajunsă la maturitate, că această aventură a sa a fost “singurul lucru pentru care cred că am venit pe lume, pentru care am fost aleasă”¹⁶. Probabil la fel a gândit și Alice Liddell, cea care l-a inspirat pe Carroll în crearea eroinei sale, aceasta ieșind din anonim și rămânând în atenția posterității doar prin legătura sa cu cele două cărți *Alice*. De asemenea, la fel ca și Alice, care este aleasă de Carroll pentru a porni în aventurile din cele două lumi onirice datorită calităților sale, Nana este, la rândul său, aleasă de Egor, “Călăuza” și “Paznicul” REM-ului, după ce trece de proba visului indus de scoica pe care acesta i-o dăruiește. Având același rol ca și Iepurele Alb din Țara Minunilor și Regina Roșie din cea din Oglindă, Egor o inițiază de Nana în aventura descoperirii REM-ului, avertizând-o: “Dormi cu atenție, nu te grăbi. Ai încredere-n tine”¹⁷, amintind, astfel, de Regina care îi spune lui Alice: “ține minte cine ești”¹⁸.

Însă, după cum observă Andrei Bodiș, vârsta copilăriei nu mai este, în proza lui Cărtărescu, una a inocenței pure, căci, “deși rămâne un teritoriu fascinant, poate ascunde comportamentele «oamenilor mari»”¹⁹. Într-adevăr, fetițele pe care le observă adolescentul din *Travesti* trădează uneori gesturi sau atitudini de domnișoare, în timp ce copilele din *REM* dau dovadă de cruzime și nedreptate, chiar dacă față de o biată păpușă de cârpă, atunci când o judecă, pentru ca, mai apoi, să o spânzure și să o ardă pe rug. Același lucru poate fi afirmat și despre eroina lui Carroll, căci lumile pe care aceasta le visează sunt contondente și agresive în

¹⁴ Donald Rackin, *Love and Death in Carroll's Alices* în Harold Bloom (ed.), "Lewis Carroll's Alice's Adventures in Wonderland", Infobase Publishing, New York, 2006, p. 149.

¹⁵ Mircea Cărtărescu apud Ștefania Coșovei, „*Visul e o parte a realității*”. *Interviu cu Mircea Cărtărescu*, în „Luceafărul de dimineață”, Nr. 9/ 8 aprilie 2009, <http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=12427>, [accesat în 11.11.2014].

¹⁶ Mircea Cărtărescu, *Visul*, Editura Cartea Românească, București, 1989, p. 153.

¹⁷ *Ibidem*, p. 205.

¹⁸ Lewis Carroll, *Alice în Lumea Oglinzii*, traducere, prefață și note de Eugen B. Marian, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2005, p. 38.

¹⁹ Andrei Bodiș, *Mircea Cărtărescu: monografie, antologie comentată, receptare critică*, Editura Aula, Brașov, 2000, p. 40.

nenumărate momente. Totuși, apare aici ideea identificării autorului, și a creatorului, în cele din urmă, acestor lumi și vise, cu personajele pe care le creează, inclusiv Nana²⁰ și Alice²¹, identificare care ar putea fi sursa acestei întunecări a copilăriei. Dar, în cele din urmă, ambii scriitori aduc un elogiu acestei vârste, inclusiv prin versurile ce apar la începutul volumului *Visul*, preluate din *Trecut-au anii* de M. Eminescu, sau poeziile care deschid și încheie cele două cărți *Alice*, unde copilăria este înfățișată ca o vârstă de aur. În același registru se înscrie, în cazul lui Cărtărescu, și episodul cu tentă erotică dintre Savin și Clara din *Travesti* (unul asemănător fiind inclus și în *Jocul*, povestirea care deschide volumul *Visul*), dar care, spre deosebire de vulgaritatea manifestărilor comune de acest fel, are loc într-o vale cu flori, unde cei doi îndrăgostiți “Stăteau goi, culcați pe spate, sub soarele fierbinte, ținându-se de mână și privindu-se în ochi. Un abur de naivitate și nevinovăție le aurea fețele de copii și totul era ca dintr-un vis vechi [...]”, depășind „orice căldură animală, trecând direct în spiritual și cristalin”²².

Strâns legată de lumea copilăriei este cea a jocului, dominată de puterea de imaginație și de cea creatoare, iar cele două cărți *Alice*, precum și microromanul *REM* abundă în elemente de acest gen. Jocul, asemenea visului, ocupă prim-planul celor trei cărți, căci în aventurile lui Alice nu numai că apar personaje preluate din poezii, cântece sau jocuri pentru copii, cum ar fi Humty Dumpty, frații Tweedledee și Tweedledum, sau jocuri propriu-zise, cum este consiliul cu alergări sau jocul de șah din a doua carte *Alice*, ci întreaga lor structură se bazează pe joc: cu limbajul, cu logica, cu normele obișnuite, specifice lumii reale, cu perspectivele etc., atât Țara Minunilor, cât și cea din Oglindă stând sub semnul parodiei, al ironiei și satirei, în timp ce în *REM* toate întâmplările se rotesc în jurul jocului de-a Reginele, pe care îl inițiază cele șapte copile, precum și în jurul viselor Nanei și ale întâlnirilor sale cu Egor.

În ceea ce privește acest joc al fetelor din microromanul din Cărtărescu și rolul pe care Nana ajunge să îl joace în cadrul acestuia, trebuie făcute câteva mențiuni. Ca urmare a deciziei ca fiecare dintre participante să devină Regină pentru o zi, revenindu-i o culoare, o floare, un obiect și un loc de joacă, cele șapte fete decid să tragă la sorți câteva bilete pentru a stabili aceste lucruri. În mod surprinzător (sau poate previzibil) soarta decide ca Nana să fie Regina Roșie, care trebuie să poarte un trandafir tot roșu și un inel, locul de joacă fiind baraca în care locuiesc Egor și mama sa, amintind, astfel, atât de Regina de Cupă din Țara Minunilor, cât și de Alice întrucât, dacă eroina lui Cărtărescu este dezamăgită de rezultat, căci „Roșul nu avea nicio legătură cu mine, până și numele meu, Svetlana, îmi sugerează un fel de albastru verzui foarte palid”²³ (ca rochia pe care o poartă Alice în ilustrațiile originale), cea care pătrunde în Țara Minunilor intră în conflict cu Regina. De asemenea, în Țara din Oglindă Alice își dorește să devină Regină, ceea ce se și întâmplă la finalul partidei de șah.

²⁰ Carmen Mușat, *op. cit.*, p. 335.

²¹ Christine Roth, *Looking through the Spyglass. Lewis Carroll, James Barrie, and the Empire of Childhood*, în Christopher Hollingsworth (ed.), "Alice beyond Wonderland. Essays for the Twenty-first Century", prefață de Karoline Leach, University of Iowa Press, Iowa City, 2009, p. 28.

²² Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, 2004, p. 88.

²³ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, 1989, p. 187.

Revenind la atributele jocului, se observă că, în primul rând, acesta reprezintă o cale de acces către insolit, căci, dacă Alice reușește să pătrundă în Țara din Oglindă spunându-i pisicii sale „Hai să ne prefacem că există o cale de a trece prin Oglindă [...]. Hai să ne prefacem că sticla s-a făcut moale și că geamul a devenit moale și ușor ca un vâl de gaz [...]”²⁴, pătrunderea într-o dimensiune suprarreală este posibilă pentru Nana și prietenele ei tot prin intermediul jocului – folosindu-se de câteva obiecte banale (un ceas, o perlă artificială, un termometru etc.), acestea capătă puterea de a intra într-un oraș ireal, de a vedea lumea de sus sau de a se vedea unele pe altele maturizându-se și murind. Mai mult, jocul are și o putere creatoare extraordinară, simpla rostire a unor cuvinte fiind de ajuns pentru a duce la materializarea acestora. Astfel, atunci când discută cu Regele Alb din Oglindă despre mesagerul acestuia, Haigha, Alice, pornind de la un joc pentru copii, numește trei obiecte care încep cu aceeași literă ca și numele mesagerului, numai pentru ca acesta, odată ajuns, să scoată din desagă tocmai aceste obiecte. La fel și Nana și Garoafa, aflându-se în craniul uriașului descoperit în subterană, au parte de o experiență foarte asemănătoare: „cuvântul «savarine», polarizat de ecourile pereților de os, s-a îngroșat într-atât, încât în fața noastră a fiecăreia, s-a încheșat forma cunoscută a prăjiturii cu gem roșu pe capac și cu frișcă, însiropată și aromată. Dar, din păcate, consistența lor, când le-am apucat, era gelatinoasă, ne-au curs printre degete, destrăbându-se în aer”²⁵. De asemenea, în una din zile, cele șapte copile ajung să creeze fiecare, din baloane de săpun, câte un ou, din care, mai apoi, cu excepția celui al Nanei, se ivește câte o creatură: licorna, omida, porumbelul, crabul și scheletul unui călăreț și al calului său, toate acestea regăsindu-se în Țara Minunilor și în cea din Oglindă.

Amintind tot de lumea creată de scriitorul britanic (dar și de cea a lui Kafka sau Camus), jocul inițiat de Garoafa, atunci când devine Regină, presupune întrunirea „Marelui Tribunal” format din toate participantele la joc, care o judecă pe păpușa de cârpă a Nanei. Violența și nedreptatea de care se dovedesc în stare cele șapte copile, ce par a fi posedate de un demon ce le întunecă judecata, atunci când o condamnă fără nicio dovadă pe acuzată la moarte prin spânzurare, urmată de arderea pe rug, sunt foarte asemănătoare celor specifice Regelui și Reginei de Cupă, precum și juraților din episodul procesului ce are loc la finalul aventurilor lui Alice în Țara Minunilor. Doar că aici nu mai este vorba de o păpușă de cârpă neînsuflită (deși și aceasta are o valoare afectivă deosebită pentru Nana, ceea ce nu o oprește, însă, pe aceasta ca, prinsă în tumultul întâmplărilor, să o condamne la rândul său), ci despre Valetul de Cupă, care, deși este o carte de joc, are darul vorbirii, simțindu-se, pe măsură ce este supus unor acuzații care de care mai absurde, tot mai neputincios și mai amărât. Însă, spre deosebire de Alice care se revoltă în fața atâtor nonsensuri, erori de judecată și a abuzului de putere, înfruntând-o pe Regina de Cupă, Nana se lasă prinsă în vârtejul exercitării dominației față de cel slab și lipsit de apărare, ajungând să își afirme neputința la maturitate: „De unde să fi știut atunci că acesta, de fapt, nu era jocul nostru, așa cum șahul nu e jocul pionilor și al cailor și al reginelor? Nu, pe atunci nu puteam vedea Șahiștii aplecați cu gravitate peste lumea noastră”²⁶. Același sentiment îl inoculează cititorului

²⁴ Lewis Carroll, *op. cit.*, 2005, p. 18.

²⁵ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, 1989, pp. 199-200.

²⁶ *Ibidem*, p. 189.

și Lewis Carroll în a doua carte *Alice*, unde lumea în care pătrunde eroina apare sub forma unei table de șah imense, unde șahiștii sunt nevăzuți, în timp ce piesele de joc au iluzia libertății, acesta fiind, însă, un motiv adesea prezent atât în literatură, cât și în artă²⁷.

Însă jocul se întretese în toate celei trei lumi cu visul, ambii putând fi accesați și surprinși în forma lor deplină doar de cei care nu renunță total la copilul din ei, asemeni lui Egor care mai are încă „glanda copilăriei”, timusul, ce îi conferă puterea de a înțelege jocul fetelor, de a supraveghea visele Nanei, dar și de a deveni „cetățean al visului”²⁸. Dimensiunea onirică este văzută ca o cale de acces la subconștient sau chiar la inconștient, atât în *Travesti*, cât și în *REM*, visul luând forma unui labirint, fie că este format din diverse paliere, având pereții pavați cu uși (amintind de vizuina Iepurelui Alb din Țara Minunilor), închise cu lacăte de carne, în *Travesti*, fie că apare ca o pădure fără limite, cu poteci întortocheate, în *REM*. Aceeași structură labirintică se regăsește și în prima carte *Alice*, unde eroina cutreieră, după ce iese din vizuina Iepurelui, o pădure unde are parte de întâlniri și întâmplări stranii, neștiind unde o va duce următorul pas. Un spațiu asemănător este cutreierat și de eroina lui Cărtărescu din *REM* în visele sale inițiatice – o pădure „verde-aurie”, pe care Nana o numește „Minune”, scăldată în aceeași lumină ca cea din poezia cu care Carroll deschide întâmplările din Țara Minunilor, unde eroina are parte de experiențe ce amintesc de cele prin care trece Alice. Aceasta se scaldă într-un pârâu, echivalentul piscinei cu lacrimi, bea vin ce are consistența mierii dintr-un pahar găsit pe cărare, așa cum face și Alice în vizuina Iepurelui, doar că în cazul Nanei acesta o ametește și îi dă curaj să găsească intrarea în *REM* și să pătrundă în această dimensiune necunoscută, în timp ce lui Alice, pe care ar trebui să o ajute să pătrundă în grădina cu trandafiri, îi declanșează criza identitară, ambele copile găsind o cheie de aur care ar trebui să le ajute să pătrundă în ținutul mult căutat. Iar faptul că visul este o formă de accesare a subconștientului și chiar a unui „palier” mai profund al sinelui, inconștientul²⁹, este evident atât în ambele cărți *Alice*, cât și în *REM*, căci cele două eroine pătrund în dimensiuni aflate dincolo de realitatea imediată, dobândind o cunoaștere complexă a existenței: Alice descoperă fața nevăzută a societății, precum și limitarea cunoașterii raționale, ajungând să se întrebe dacă viața nu e decât un vis, într-o situația asemănătoare aflându-se și Nana după pătrunderea în *REM*.

Această preocupare deosebită pentru dimensiunile profunde, ascunse, ale ființei se traduce la Mircea Cărtărescu și printr-o fascinație pentru tărâmul subteran³⁰, întrucât, după cum afirmă adolescentul Victor în *Travesti*, obsedat de atingerea Totului, „Căutarea trebuia să se-ntoarcă spre pământ, să dea în lături humusul plin de râme și cârțițe ca să găsească Intrările”³¹. Probabil de aceea și copilele din *REM* pătrund, ghidate de un os magic, în subterană încă din prima zi a jocului, această intrare anunțând parcursul viitor al Nanei. Tot în

²⁷ Martin Gardner în Lewis Carroll, *The Annotated Alice. The Definitive Edition*, introducere și note de Martin Gardner, ilustrații originale de John Tenniel, W. W. Norton & Company Inc., New York, 1999, 1999, pp. 162-163.

²⁸ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, 1989, p. 250.

²⁹ Carl Gustav Jung, *Puterea sufletului. Antologie. A doua parte: Descrierea tipurilor psihologice*, texte alese și traduse din limba germană de dr. Suzana Holan, Editura Anima, București, 1994, p. 205.

³⁰ Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, versiune revizuită și augmentată, Vol. II, Editura Semne, București, 2009, p. 557.

³¹ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, 2004, p. 70.

subterană coboară și Alice în primele sale aventuri, unde ajunge căzând prin vizuina Iepurelui, spre ceea ce ea crede a fi centrul pământului, dimensiune care se dovedește, însă, a fi mai aproape de centrul conștiinței, decât de unul material. Și tot aici, la trecerea în subconștient și inconștient are loc și întâlnirea cu dublul, motiv preluat de ambii scriitori de la romantici. În primul rând, este vorba de dualitatea personajelor principale atât din *Travesti*, unde Victor, ajuns la maturitate, se privește frecvent în oglindă, pentru a-și regăsi dublul adolescentin, curat, nobil și plin de speranța atingerii absolutului, și din *REM*, unde Svetlana își „întâlnește” dublul prin rememorarea întâmplărilor petrecute într-una din verile copilăriei sale, unica motivație a existenței sale, cât și din *Aventurile lui Alice în Țara Minunilor*, a căror protagonistă „pretindea cu tot dinadinsul a fi două persoane”³², dintre care una este Alice cea copilăroasă, iar cealaltă este cea care își dă sfaturi și se dojenește. Este vorba, bineînțeles, despre structura duală a ființei umane și despre conflictul interior declanșat de ciocnirea elementelor contrarii ce o alcătuiesc, aceasta fiind reluată și în cazul unor alte personaje din lumile create de cei doi scriitori, unde motivul dublului este strâns legat de cel al oglinzii și al gemelării.

Oglinda, simbol al cunoașterii³³, îi permite scriitorului Victor, asemeni visului, accesul la subconștient, căci, privindu-și dublul, acesta vede, apărând după umărul adolescentului, capul copilei cu păpușa de cârpă, ce deține secretul crizei profunde declanșată de imaginea colegului său de liceu, travestit într-o femeie de moravuri ușoare. La fel, Alice trece prin oglindă pentru a ajunge în dimensiunea de dincolo de aceasta, care, în aparență, este identică cu cea din realitatea concretă, numai pentru a se dovedi mai târziu a fi o lume plină de semnificații profunde. Tot aici, eroina lui Carroll îi întâlnește pe cei doi frați, Tweedledee și Tweedledum, preluați de scriitorul britanic dintr-o poezie pentru copii, acesta punându-i sub semnul gemelării. Mai mult, cei doi par a fi imaginea unui altuia în oglindă, acest aspect fiind subliniat la nivel paratextual, prin intermediul ilustrațiilor realizate de John Tenniel³⁴. Același specific al motivului gemelării îl întâlnim și în *REM*, la cele două surori Ada și Carmina, care se aseamănă cu frații Tweedle, având un zâmbet „pe jumătate tâmp, pe jumătate ironic”, și care „începeau amândouă același desen în același timp și terminau amândouă odată, făcând riguros aceleași gesturi, alegând aceleași culori. Doar că desenele lor erau în oglindă”³⁵. Însă rolul fraților Tweedle este mult mai complex decât al gemenelor din *REM*, întrucât aceștia sunt cei care pun sub semnul întrebării realitatea eroinei afirmând că aceasta și întreaga lume din Oglindă, de altfel, nu sunt altceva decât făuriri ale imaginației Regelui Roșu, Carroll preluând ideea lui George Berkeley conform căreia lumea materială este doar o manifestare a conștiinței divine, lipsită de o existență concretă³⁶. O idee asemănătoare stă și la baza *REM*-ului, căci, odată pătrunsă în această dimensiune, Nana îl întâlnește pe un tânăr scriitor, personajul principal dintr-o altă nuvelă – *Gemenii*, așezat în fața mașinii de scris și care se dovedește a fi creatorul nuvelei *REM*. Așadar Nana este pusă într-o

³² Lewis Carroll, *Aventurile lui Alice în Țara Minunilor*, traducere de Radu Tătăruță, ilustrații de Violeta Zabulică-Diordiev, Editura Cartier, Chișinău, 2010, p. 17.

³³ Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Vol. II, Editura Artemis, București, 1994, p. 369.

³⁴ Martin Gardner în Lewis Carroll, *op. cit.*, 1999, p. 182.

³⁵ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, 1989, p. 164.

³⁶ Martin Gardner în Lewis Carroll, *op. cit.*, 1999, p. 189.

situație similară cu cea a eroinei lui Carroll în lumea de dincolo de Oglindă, fiind confruntată cu ideea că nu ar fi nimic altceva decât rodul imaginației altcuiva. Însă, dacă în a doua carte *Alice*, după cum observă Martin Gardner³⁷, ideea că Regele Roșu o visează pe Alice este concomitentă cu aceea că Alice îl visează pe Rege, dând impresia a două oglinzi puse față în față, în nuvela scriitorului român structura este una concentrică, căci, după afirmă Nana, „lumea noastră e o ficțiune, [...] suntem eroi de hârtie și [...] ne-am născut în creierul și mintea și inima Lui, pe care eu l-am văzut”, în timp ce acesta, la rândul său, „nu este decât un produs al unei minți mult mai vaste, din altă lume, ea însăși fictivă”³⁸ și așa mai departe, la infinit. Aparent, astfel stau lucrurile în *REM*, însă, la fel cum Alice își întâlnește presupusul creator în dimensiunea ce este rodul propriei sale imaginații, Nana îl întâlnește la maturitate pe tânărul scriitor, adolescent fiind, deci înainte ca acesta să scrie nuvela a cărei eroină este aceasta. În cele din urmă, nuvela lui Cărtărescu stă sub semnul echivocului în acest sens, după cum mărturisește însăși Nana la finalul relatării întâmplărilor din acea vară a copilăriei sale, prozatorul român lansându-i cititorului, asemenea lui Carroll, însă mai subtil decât acesta, aceeași întrebare în finalul nuvelei sale ca și cea cu care se încheie a doua carte *Alice*: „Căci viața nu-i doar un vis viu?”

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.

BIBLIOGRAFIE

Bibliografia operei

CARROLL, Lewis, *The Annotated Alice. The Definitive Edition*, introducere și note de Martin Gardner, ilustrații originale de John Tenniel, W. W. Norton & Company Inc., New York, 1999;

CARROLL, Lewis, *Aventurile lui Alice în Țara Minunilor*, traducere de Radu Tătărucă, ilustrații de Violeta Zabulică-Diordiev, Editura Cartier, Chișinău, 2010;

CARROLL, Lewis, *Alice în Lumea Oglinzii*, traducere, prefață și note de Eugen B. Marian, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2005;

CĂRTĂRESCU, Mircea, *Visul*, Editura Cartea Românească, București, 1989;

CĂRTĂRESCU, Mircea, *Travesti*, Ediția a 3-a, Editura Humanitas, București, 2004.

Bibliografia critică

BODIU, Andrei, *Mircea Cărtărescu: monografie, antologie comentată, receptare critică*, Editura Aula, Brașov, 2000;

BOLDEA, Iulian, *De la modernism la postmodernism*, Editura Universității „Petru Maior”, Tîrgu Mureș, 2011;

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, 1989, p. 260.

- BOLDEA, Iulian, *Romanian Literary Perspectives and European Confluences*, Edition Asymetria, Elancourt, France, 2011;
- BOLDEA, Iulian, *Un prozator de Nobel* (despre Mircea Cărtărescu), în revista „Apostrof”, nr. 7, 2015;
- BRETON, André, *Anthology of Black Humour*, traducere și prefață de Mark Polizzotti, City Lights Books, San Francisco, 1997;
- CHEVALIER, Jean, și Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Vol. I-III, Editura Artemis, București, 1994;
- COHEN, Morton N., *Lewis Carroll. A Biography*, Vintage Books, New York, 1996;
- COȘOVEI, Ștefania, „*Visul e o parte a realității*”. *Interviu cu Mircea Cărtărescu*, în „Luceafărul de dimineață”, Nr. 9/ 8 aprilie 2009, <http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=12427>, [accesat în 11.11.2014];
- JUNG, Carl Gustav, *Puterea sufletului. Antologie. A doua parte: Descrierea tipurilor psihologice*, texte alese și traduse din limba germană de dr. Suzana Holan, Editura Anima, București, 1994;
- MUȘAT, Carmen, *Strategiile subversiunii. Incursiuni în proza postmodernă*, Editura Cartea Românească, București, 2008;
- NEGRICI, Eugen, *Literatura română sub comunism*, Vol. II, Editura Fundației PRO, București, 2003;
- RACKIN, Donald, *Love and Death in Carroll's Alices* în Harold Bloom (ed.), "Lewis Carroll's Alice's Adventures in Wonderland", Infobase Publishing, New York, 2006, pp. 135-154;
- ROTH, Christine, *Looking through the Spyglass. Lewis Carroll, James Barrie, and the Empire of Childhood*, în Christopher Hollingsworth (ed.), "Alice beyond Wonderland. Essays for the Twenty-first Century", prefață de Karoline Leach, University of Iowa Press, Iowa City, 2009, pp. 23-36;
- POPA, Marian, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, versiune revizuită și augmentată, Vol. II, Editura Semne, București, 2009;
- SIMION, Eugen (coord.), *Dicționar general al literaturii române*, Vol. C/D, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004;
- VASILE, Geo, *De veghe în lanul de proză. De la Mircea Eliade la Mircea Cărtărescu*, Editura Lumen, Iași, 2009.